

el llibre llevador de delmes de sant pere d'osor (1)

per
JOSEP M.ª CODINA I BAGUÉ

La vila d'Osor és situada a la S.O. de la província de Girona, on la comarca de la Selva s'adjunta amb les Guilleries. El Puig de Sant Miquel de Solterra (1.204 m) és el mirador més alt de la comarca. Tota la vall és travessada per la Riera d'Osor que davalla de Sant Hilari i es vessa al Ter quan arriba a Anglès.

El bosc, molt barrejat (alzines, faigs i castanyers), ocupa una gran part del terme. Tradicionalment hom ha aprofitat el castanyer per fer rodells i negociar amb les fustes de les perxades.

L'agricultura, d'origen artigaire, consisteix en claps de cereals, patates i lleguminoses, així com blat de moro.

Hi ha unes mines, avui tancades, de les quals es treia galena i fluorita.

La vila es troba situada a 340 m. d'altitud, i els terratrèmols de 1428 varen enderrocar-la, així com el pont i una bona part de l'església romànica dedicada a Sant Pere, ja esmentada l'any 977, la qual conserva avui encara les arcuacions llombardes del primitiu absis.⁽²⁾

L'any 1439 es bastí una torre, prop de l'església, les restes de la qual encara són visibles avui dia. Aquesta torre es troba, malgrat l'abandó, força ben conservada i dona una forta categoria a tot aquell sector de la població, sector que caldria mantenir, conservant i respectant el seu caire històric, ja que església i torre formen el nucli urbanístic que ens resta del primitiu Osor.

La vall d'Osor ja és esmentada documentalment l'any 860. Inicialment sota la jurisdicció del Castell de Solterra. L'any 1116 en Ramon Berenguer III va concedir un privilegi d'autonomia als homes de la Vall. Al segle XIII, fou cedit a Arnau de Cabrera i el comprà definitivament el gran Bernat II de Cabrera el 1353.⁽³⁾

Hem tingut l'oportunitat de poder fer un buidatge del llibre **Llevador de Delmes de Sant Pere d'Osor**, llibre que es conserva a l'Arxiu Municipal de la vila i que datat l'any 1731 es feia a favor del senyor marquès d'Aitona i Cogolludo⁽⁴⁾ mitjançant el seu procurador Josep Anton Copons i Marrades. Es tracta

(1).- L'original es troba a l'Arxiu Fidel Fita d'Arenys de Mar. Cobertes de pergamí, foliat de l'1 al 90 i 3 folis en blanc, escrit en llatí, autoritzat pel Notari Cortada de Calella. Secció de Protocols Notarials Montpalau-Calella, Nr. 1304.

(2).- Antoni Pladevall, programa Festa major, Osor 1980.

(3).- **Gran Enciclopèdia Catalana**, vol. XI.

(4).- Senyors naturals de la Vall d'Osor i, per tant, descendents dels Cabrera. Ja que per haver-se entroncat aquesta família amb els Montcada, la besnéta de G. Guillem de Montcada aportà l'herència d'ambdues famílies en casar-se amb el duc de Medinaceli. **Gran Enciclopèdia Catalana**, Vol. I.

d'un llibre manuscrit en llengua catalana, còpia del seu original llatí, relligat amb pergamí, compost de 260 fulls tots numerats i on s'hi va anotant les possessions que els habitants de la Vall tenen en dependència del marquès, el seu senyor natural i jurisdiccional.

El llibre, a més del nom i de l'ofici dels declarants, ens dóna una munió de dades i de topònims que creiem interessant de recollir.

Sorpren que fins a data tan tardana (1731) no es faci aquest nou inventari dels delmes⁽⁵⁾ i tasques⁽⁶⁾ que havien de pagar-se i veiem que a més de posar-se al dia, fins aquell any no són llúides o es continuen moltes de les càrregues que pels anomenats "mals usos", ja podien haver-se redimit, després de la Reial Sentència de Guadalupe al 1486, en la qual el Rei Ferran el Catòlic amb la seva promulgació, deixava sense efecte i al mateix temps treia a la noblesa moltes de les prerrogatives que amb el pas del temps havia anat assolint fins a arribar a tenir uns poders que minvaven el mateix poder reial.

Com que no es tracta d'un cens de tota la població, sinó només d'una relació de les persones i finques vinculades al domini senyorial, encara que podem suposar que en serien la totalitat, de l'estudi del llibre no podem treure una notícia total de la vila i del seu terme, però sí una idea exacta de les finques descrites, dels seus límits i situació, així com la superfície del terme d'Osor que agrupava les Parròquies de Santa Creu com encara avui, i la de Susqueda que la descriuen com "Parròquia de Susqueda i Terme d'Osor".

Hem pogut tenir un coneixement de les 115 persones relacionades en el llibre i per mitjà d'aquest petit treball hem pogut fer-ne un estudi senzill que ens donarà una idea d'una època, de la seva gent i maneres de viure.

Per les dades trobades, veiem que la circulació monetària, era més aviat escassa, com a la resta del país. Per això i potser per costum, molts dels delmes es paguen amb espècies i solament les petites pagues que es fan per lluir els "mals usos" i altres drets feudals, es fan amb diner.

Hem pogut conèixer l'existència d'un forn de calç a les proximitats del Monestir de Ntra. Senyora del Coll.

També hem trobat referència de 3 molins fariners anomenats el Molí d'en Bosch, el Molí de la Mata, prop de la Riera d'Osor i dit d'en Vila i l'altre amb el nom de Molí de l'Avellana situat al cantó de la Serra de Toronell.

Igualment sabem que la quasi totalitat del terreny dedicat a vinyes es trobava al lloc anomenat la Costa de les Romagueres i a tota la falda de la muntanya de Sant Gregori, fins arribar a la Riera.

Sabem ara, de l'existència d'un pou de glaç, en aquell temps ja derruït, i també hem pogut esbrinar que

la collita de cànem, devia ésser important, ja que entre les pertinències declarades del Mas Gomis, hi consten "unes basses per amarrar el cànem", cànem que més tard devien treballar a la vila, ja que coneixem l'existència de dues persones que el seu ofici era corders.

Pels voltants de l'església, en el lloc que anomenen Verger sabem que hi havia un petit nucli urbà, entre la Torre i cementiri de l'església i que anava creixent amb noves cases que s'hi bastien. L'altre nucli urbà, el trobem situat a l'altra banda del pont, formant un carrer que anomenen Camí de Ntra. Sra. del Coll.

És curiós de remarcar a la vila l'existència de 2 cirurgians, que hem d'entendre no pas amb el significat que aquest nom té avui dia, sinó amb el nom que en aquelles èpoques es donava als barbers, els quals al mateix temps que es dedicaven a tallar els cabells, feien sagnies i altres operacions de cirurgia menor, i és de suposar que els avantpassats devien donar gràcies a Déu, si podien escapar de caure a les mans i eines de tals cirurgians, coneguda l'època i situació en què devia trobar-se l'Osor d'aquells temps.

Quant a fusters, en trobem 6 d'esmentats i un declarat com a serrador, nombre que creiem exagerat i que suposem que a més de fer la feina pròpia de fusters devien dedicar part del seu temps a les feines del bosc.

El mateix cas, trobem amb els tres ferrers que hi havia a la vila. Un d'ells només té declarada una vinya, mentre que els altres tenen moltes terres per conrear, la qual cosa ens fa suposar que a la feina de ferrer només devia dedicar-s'hi plenament el de la sola vinya que la tindria només com a esbargiment. Els altres dos, i bé no tenien taller propi o alternaven la ferreria com a feina secundària i es dedicaven majoritàriament a les feines del camp.

Entre els enregistrats com a bracers o treballadors, en trobem 20 que hem de sospitar que seria gent que anava fent feina a jornal i al mateix temps conreava les seves terres.

Són 8 les persones que trobem com a teixidors, i això ens fa creure que hi havia una incipient i rudimentària indústria tèxtil que segurament amb els seus telers de fusta, moguts amb peus i mans, anaven transformant la llana i el lli, teixint el "panyo" amb el qual es feia la majoria de les vestimentes d'aquells temps.

En trobem un altre que ja es distingia dels altres, atès que s'anomena com a "teixidor de llana", donant més categoria a la seva professió. Amb aquesta gent, hi devien col·laborar els 12 veïns que es declaren

(5)– El delme representava la dècima part de totes les collites.

(6)– La tasca representava 1/4 part de la collita.

"paraires" i que preparaven el lli i la llana per donar-los als teixidors.

Hem pogut conèixer l'existència de 2 negociants i 4 traginers que devien tenir cura de la vida comercial de la vila d'Osor i dels seus voltants. Vida difícil la d'aquests últims, si considerem l'estat dolent en què devien trobar-se els nostres camins d'aquell temps i el perill constant de robatori, donada la poca seguretat de les nostres vies de circulació durant aquella època de bandolerisme tan greu a les nostres comarques.

De la vida espiritual de la població en vetllaven els 3 capellans que hi trobem enregistrats com a tals, un d'ells el Rector, que percebia en feu la tercera part dels delmes cobrats sobre cases del nucli urbà de la població.

Com a treballs de veritable artesanía, ja en aquells temps, hi trobem un escloper, que segurament era l'encarregat de calçar els peus dels habitants de la vila i rodalies.

Quant a pagesos en trobem 46, d'ells 22 sense casa pròpia, la qual cosa els diferencia dels 24 restants, que aquests, sí que en tenien, de casa pròpia, i a la qual hi donaven el seu nom com a "...senyor útil i propietari del Mas...", prestaven homenatge al seu senyor natural amb la clàssica referència tots ells per igual "...que per raó de dits llurs massos, es y deu esser home propi, solido y afocat, bó y lleial a dita Senyoria segons tenor de la Real y Arbitral Sentencia insequint lo qual ha prestat Sagrament y Homenatge y que té en alou y directe senyoria de dita Sa. Exa. tot lo sobredit Mas..." (7)

Com a curiositat hi hem trobat la concessió del dret de pesca a la Riera d'Osor entre el Molí d'en Bosch i el Gorg de la Salutridera, i de dit dret en gaudien els propietaris del Mas Bosch, que en aquest cas concret fan els censos següents:

"Pel Mas Bosch, terres y dret de pescar

Per Nadal 7 sous (8)

Per Pascua 4 ous

Per Pentecosta altres 4 ous, 5 cossos de civada, un cos y mitg de forment, un feix de palla y 5 cossos de castanyes netes".

El lloc avui per tothom conegut com la Font del Borrell, creiem que és mal anomenat, ja que per referències que hem anat trobant es tracta d'una possessió de la casa Sarsanedas i que ja l'anomenen Fontdeborrell, nom de l'antic propietari d'aquells terrenys.

I com a cloenda volem donar la llista dels cognoms que en el llibre hi són relacionats. Alguns no els repetirem, ja que pot tractar-se de germans, pares o fills, i per això només donem raó del cognom com a genèric. Hem senyalat amb (X) els cognoms dels que apareixen com a senyors útils i propietaris de masos i que per tant han donat nom a cases de pagès, algunes de les quals han perdurat fins avui dia.

L'església de Sant Pere d'Osor conserva les arcuacions llombardes del primitiu absis.

Arbosset	Joaquim
Agusti	Salvi
Albareda	Josep
Badia	Miquel
Bosca	Joan
X Baier	Isidre
Balmas	Bartomeu
Blanqui	Martí
Banchs	Benet
Batlle	Domingo
Borrell	Magí
X Clascar	Pere

(7).— El 22 d'abril de 1486, el Rei Ferran el Catòlic va promulgar la Reial Sentència de Guadalupe, la qual a més d'abolir la remença i altres mals usos, atorgava condició jurídica als pagesos i els reconeixia la possessió del domini útil dels masos, però mentrestant els amos (senyors feudals) continuaven tenint el domini directe de la terra amb facultat de rebre homenatge dels conreadors i de percebre censos, tasques, delmes, i altres drets que eren lluibles amb diners. **Gran Enciclopèdia Catalana**, Vol. III.

(8).— La unitat monetària era la lliura, la qual es dividia en 20 sous, i cada sou es dividia en 12 diners.

Ilibre llevantador de delmes

X Colobrans	Francesc	X Panella	Jaume
X Codina	Joan	Prat	Benet
X Corbera	Salvi	Palau	Jaume
X Cerver	Josep	Peradalta	Narcís
Cellabona	Josep	Peraarnau	Miquel
X Coll i Badia	Miquel	Pol	Pau
Coma	Francesc	Puigderajol	Pere
Croza	Pere	X Pidemunt	Josep
Carbonell	Joan	Petit	Isidre
Campas	Benet	X Pidevall	Pere
Comprodon	Isidre	Plansa	Gaspar
Destral	Antoni	Puig	Anton
Fonollet	Pere	X Ripoll	Josep
X Gravalosa	Josep	Riera	Gaspar
Garrozet	Miquel	X Romagueras	Pere
Garriga	Esteve	Roser	Salvi
X Gomis	Esteve	Rocasalva	Miquel
Huix	Magí	X Sanglas	Francesc
X Iglesias	Francesc	Sabates	Josep
X Masferrer	Francesc	X Sarsanedas	Josep
Mont	Marianna	Saleta	Hilari
Margarit	Mariano	Serrallonga	Antoni
Martí	Josep	X Subirà	Gertrudis
Masso	Silvestre	X Triador	Vicenç
Morella	Antonio	Torrent	Miquel
Mateu	Rafel	Vardela	Pere
Mallolas	Pau	X Vaguer	Josep
Nadal	Josep	Vila	Francesc
Obiols	Pere	Vidal	Josep
X Ombreras	Francesc	Serra de Toronell	Josep
Oliveras	Francesc		